

Nacionalinis muziejus

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VALDOVŲ RŪMAI

FAKTAI IR SKAIČIAI, SUSIJĘ SU VALDOVŲ RŪMŲ ATKŪRIMU

RŪMŲ RAIDA

Vilniaus Žemutinės pilies Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų vietoje pirmoji Lietuvos valdovų rezidencija – ankstyvoji mūrinė pilis – buvo pastatyta jau XIII a. pabaigoje – XIV a. pradžioje, dar prieš Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Gediminui Vilnių paskelbiant valstybės sostine. Tuo metu tai buvo pirmoji ir vienintelė mūrinė pilis Lietuvoje. Gotikos epochoje ši pilis kelis kartus buvo rekonstruojama. Čia savo rezidencijas turėjo didieji kunigaikščiai Algirdas, Vytautas, Kazimieras Jogailaitis ir kiti valdovai.

Renesansinių rūmų statybą pilies vietoje XVI a. pradžioje pradėjo Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Senasis ir jo žmona Bona Sforca (Sforza). Daugiausia padedamas italų ir Vidurio Europos meistrų rūmų plėtros darbus tęsė jų sūnus Žygimantas Augustas. Jis Vilniaus rezidenciją pavertė ne tik valstybės valdymo, politikos bei diplomatijos, bet ir Renesanso kultūros bei meno centru, sukaupė visoje Europoje garsėjusias kolekcijas. Lietuvos ir Lenkijos valdovai iš Vazų dinastijos, pasitelkę garsius italų bei kitų šalių meistrus, XVII a. 1 pusėje ankstyvojo baroko stiliumi rekonstravo Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus, iš čia koordinavo savo Šiaurės ir Rytų Europos politiką, globojo meną ir mokslą.

XVII a. viduryje Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus išplėšė ir nuniokojo Vilnių užėmusi Maskvos kariuomenė. Po karo būta planų ir bandymų rūmus suremontuoti, tačiau tai nebuvo įgyvendinta ir rūmai niekada nebuvo valdovų rezidencija. XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje rūmai sąmoningai nugriauti okupacinės Rusijos imperijos administracijos iniciatyva ir nurodymu kaip akivaizdus ir nepageidaujamas sunaikintos Lietuvos valstybės atminimo ženklas. Tačiau XIX–XX a. realybėje neegzistavę Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai išliko istorikų, rašytojų ir dailininkų romantikų kūryboje bei visuomenės istorinėje atmintyje kaip svarbus prarasto valstybingumo simbolis ir nacionalinio tapatumo bei europietiško ženklo.

ATKŪRIMO IDĖJA

Vilniaus Žemutinės pilies Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai šimtmečiais buvo suvokiami kaip Lietuvos valstybės suverenumo simbolis, todėl net ir karų nuniokoti arba nugriauti jie buvo vertinami kaip esminis valstybingumo ženklas. Taip istorinės rezidencijos traktuotos ir traktuojamos visoje Europoje. Okupacijos sąlygomis nesant galimybių Vilniaus rūmus atkurti, bent jau jų idėjos išsaugojimas istorinėje atmintyje buvo nacionalinės garbės klausimas.

XX a. pradžioje Lietuvai ir Lenkijai išsikovojus nepriklausomybę ir atkūrus valstybingumą, buvo suformuluotos pirmosios Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų atkūrimo idėjos ir vizijos. Pokario metais idėja atkurti renesansinius Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus ir juose įrengti Nacionalinę dailės galeriją buvo kilusi 1983 metais. Tačiau vėliau išlikusioje ir perstatytoje rūmų rytinėje dalyje tiesiog įkurdintas Tautų draugystės muziejus. 1987–1988 m. pradėjus nuoseklius archeologinius kasinėjimus, kurie sutapo su Lietuvos tautiniu atgimimu ir kova už nepriklausomybės atkūrimą, paaiškėjo, kad rūmų teritorijoje yra gerokai ankstesnių rezidencijos liekanų nei XVI a. renesansinių

rūmų. Lietuvos kultūros fondas pasiūlė atkurti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmus – reprezentuoti jų klestėjimo laikotarpį Renesanso ir ankstyvojo Baroko epochose, o kartu apsaugoti ir parodyti visus (taip pat ir ankstesnius) surastus autentiškus rezidencijos pamatus ir sudaryti sąlygas eksponuoti gausius bei itin reikšmingus radinius ir vykdyti plačią muziejinę švietėjišką ir kitą kultūrinę veiklą. Valdovų rūmų atkūrimas, kaip vienas svarbiausių nacionalinių projektų, įtrauktas į Lietuvos tūkstantmečio programą.

Svarbaus Lietuvos valstybės istorijos ir paveldo objekto – Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų – atkūrimo darbai pajudėjo tik kartu su nauju tūkstantmečiu: 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų atkūrimo įstatymą, o 2001 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu patvirtino Valdovų rūmų atkūrimo ir paskirties koncepciją.

FAKTAI

2000 m. rugsėjo 8 d. Vilniaus pilių komplekso atkūrimu ir statyba besirūpinanti VĮ „Vilniaus pilių direkcija“ pasirašė rangos sutartį su TŪB „Vilniaus papėdė“, kurią sudarė AB „Panevėžio statybos trestas“, UAB „Geostatyba“, UAB „Projektavimo ir restauravimo institutas“ ir VŠĮ Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“.

2002 m. gegužės 10 d. laikoma oficialia Rūmų atkūrimo statybos darbų pradžia.

2004 m. kovo 17 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Brazauskas padėjo pirmąją plytą į atkuriamų Rūmų pamatus.

2009 m. sausio 1 d. įsteigtas Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, kaip atkurtų Rūmų naudotojas.

2009 m. liepos 6 d. buvo surengta simbolinė iš esmės atkurtų, bet iki galo neįrengtų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų atidarymo ceremonija, kurioje dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, 4 karališkieji asmenys (Danijos, Švedijos, Norvegijos karaliai ir jų šeimų nariai) bei dar 11 valstybių vadovai (Lenkijos, Ukrainos, Latvijos, Islandijos, Suomijos, Gruzijos, Estijos prezidentai ar ministrai pirmininkai), Apaštalo Sosto specialusis legatas, Vokietijos, Baltarusijos, Rusijos ministrai.

2011 m. vasario mėn., po to, kai ne kartą Valdovų rūmų atkūrimo projektą auditavusi Valstybės kontrolė po dešimties metų pati suabejojo ligtolinių tikrinimų rezultatais ir paskelbė naujas kritines išvadas, Rūmų atkūrimo procesas kuriam laikui buvo stabdytas. Tačiau po teisinių institucijų atlikto tyrimo projekto vykdymo pažeidimų nenustatyta ir Rūmų atkūrimo darbai po naujo konkurso galėjo būti tęsiami. Rūmų atkūrimas sulaukė didelio visuomenės palaikymo: bemaž 800 žinomų Lietuvos kultūros, mokslo, meno, verslo ir žiniasklaidos atstovų kreipėsi į Lietuvos valstybės vadovus, kad Valdovų rūmų atkūrimas būtų kuo skubiau baigtas.

2011 m. lapkričio mėn. su TŪB „Vilniaus papėdė“ pasirašyta Valdovų rūmų atkūrimo A dalies būtinųjų baigiamųjų darbų statybos rangos sutartis, atkūrimo darbai atnaujinti.

2013 m. kovo 22 d. VĮ „Vilniaus pilių direkcija“ ir AB „Panevėžio statybos trestas“ pasirašė rangos sutartį dėl Valdovų rūmų B dalies atkūrimo darbų.

2013 m. birželio 13 d. Valdovų rūmų A dalis VĮ „Vilniaus pilių direkcija“ perdavimo–priėmimo aktu perduota Nacionaliniam muziejui Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmams, kaip pastato naudotojui.

2013 m. liepos 6 d. lankytojams iškilmingai atverta pirmoji Valdovų rūmų dalis. Iškilnėse dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė.

2016 m. vasario 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu nebaigta Valdovų rūmų B dalis perduota Nacionaliniam muziejui Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmams, kaip naudotojui ir baigiamųjų atkūrimo darbų užsakovui, o tarpininkė VĮ „Vilniaus pilių direkcija“ – likviduota.

2018 m. liepos 6 d. lankytojams atverta antroji Valdovų rūmų dalis – Valdovų rūmų atkūrimo projektas sėkmingai užbaigtas.

ŽMONĖS

Valdovų rūmų tyrinėtojai: Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“ ir jo specialistai habil. dr. Adolfas Tautavičius, habil. dr. Vytautas Urbanavičius, dr. Kazys Napoleonas Kitkauskas, Stasys Samalavičius, prof. dr. Albinas Kuncevičius, Eduardas Kauklys ir kt.

Svarbiausi atkūrimo rėmėjai: Lietuvos kultūros fondas ir jo vadovas prof. Česlovas Kudaba, Valdovų rūmų paramos fondas, kurio darbą koordinavo Edmundas Kulikauskas, Algirdas Vapšys ir kt., Pasaulio lietuvių bendruomenė ir Valdovų rūmų paramos komitetas JAV, vadovaujamas Reginos Narušienės, taip pat daugiau negu 70 000 asmenų bei organizacijų Lietuvoje ir visame pasaulyje.

Projekto architektai: Projektavimo ir restauravimo instituto architektų grupė, vadovaujama Rimo Grigo, Ričardo Bitovto ir Audronio Katiliaus.

Statytojai: TŪB „Vilniaus papėdė“ (vadovai – Aloyzas Bertašius, Artūras Norkus ir Paulius Gintvainis), AB „Panevėžio statybos trestas“ (vadovai – Antanas Pavalkis ir Dalius Gesevičius), VĮ „Vilniaus pilių direkcija“ (vadovai – Saulius Andrašūnas, Danius Malinauskas).

Valdovų rūmų istorinių interjerų atkūrimo, ekspozicijų įrengimo ir muziejinės veiklos programos kūrėjai:

- Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai ir jo vadovai bei specialistai dr. Vydas Dolinskas, Eduardas Kauklys, Dalius Avižinis, Daiva Mitrulevičiūtė, Remigijus Černius, Eduardas Kauklys, Ėrika ir Gintautas Striškos, Rasa ir Vytautas Abramauskai, dr. Povilas Blaževičius, Egidijus Ožalas, dr. Jolanta Karpavičienė ir kt.;
- Lietuvos dailės muziejus, šio muziejaus Prano Gudyno restauravimo centras ir jų vadovai bei specialistai Romualdas Budrys, Vytautas Balčiūnas, prof. Jūratė Senvaitienė, Dalia Valujevičienė, Rimvydas Derkintis, Laima Vedrickienė, Janina Lukšėnienė, Bronė Kunkulienė ir kt.

Pagrindiniai Valdovų rūmų atkūrimo ir muziejaus įrengimo konsultantai:

- Lietuvos specialistai: akad. dr. Rūta Janonienė, prof. dr. Ieva Kuizinienė, dr. Edmundas Rimša, prof. dr. Aleksandra Aleksandravičiūtė, prof. dr. Kęstutis Paulius Žygas (JAV), dr. Ramūnas Kondratas (JAV / Lietuva) ir kt.;
- Krokuvos Vavelio karališkoji pilis (Lenkija) ir jos vadovai bei specialistai prof. Janas Ostrovskis (Jan Ostrowski), Ježis Tadeušas Petrusas (Jerzy Tadeusz Petrus), Stanislava Link-Lenčovska (Stanisława Link-Lenczowska), Piotras Stempienis (Piotr Stępień), Kšištofas J. Čiževskis (Krzysztof J. Czyżewski) ir kt.;
- Varšuvos karališkoji pilis ir jos vadovai bei specialistai prof. Andžejus Rotermundas (Andrzej Rottermund), Danuta Lunevič-Koper (Danuta Luniewicz-Koper), prof. Pšemyslavas Mrozovskis (Przemysław Mrozowski), Ana Saratovič (Anna Saratowicz) ir kt.;

- konsultantai iš Italijos, Vokietijos, Lenkijos: dr. Markas Borela (Marco Borella), prof. Ježis Lileika (Jerzy Lileyko), prof. Dirkas Syndramas (Dirk Syndram), Piotras Jacekas Jamskis (Piotr Jacek Jamski), dr. Klaudijus Salsis (Claudio Salsi) ir kt.

SKAIČIAI

106,29 mln. – tiek eurų sudaro apskaičiuota ir ekspertuota Valdovų rūmų atkūrimo sąmata.

2 400 – tiek statybos ir inžinerijos specialistų dirbo atstatant Valdovų rūmus nuo rangos sutarties pasirašymo pradžios.

150 – tiek ir daugiau specializuotų subrangovų įvairiose srityse padėjo AB „Panevėžio statybos trestas“ įgyvendinti atkūrimo projektą.

13 500 – bemaž tiek kvadratinių metrų sudaro visas atkurtų Valdovų rūmų pastato plotas.

10 600 – tiek ir daugiau kvadratinių metrų ploto užima muziejaus nuolatinės ekspozicijos ir kitos viešosios lankytojų erdvės.

2 100 – tiek kvadratinių metrų užima techninės-inžinerinės ir kitos pagalbinės patalpos (ventiliacija, mikroklimato palaikymas ir pan.)

740 – tiek kvadratinių metrų ploto skirta muziejaus tarnybinėms patalpoms (darbuotojų kabinetams, saugykloms ir pan.).

2 500 – tiek kvadratinių metrų užima Valdovų rūmų Didysis kiemas.

450 – tiek kvadratinių metrų užima Valdovų rūmų Mažasis kiemas.